

Kränt för sin tro

Kristna ungdomars upplevelse av sekulär
intolerans i dagens svenska skola

Johan Eddebo
Per Ewert
Sven Magnusson

CLAPHAMINSTITUTET

Rapport 4:2020

Innehåll

1. Inledning	3
2. Syfte, avgränsningar och metod	4
3. Tidigare forskning	6
4. Bakgrund och styrdokument	12
5. Intervjuer	15
5.1 Kränkningar från andra elever	15
5.2 Kränkningar från lärare	18
5.3 En religionsfientlig norm	20
6. Slutanalys	22
6.1. Ett flerfaldigt arbetsmiljöproblem för elever	22
6.2. En intolerant sekularism	23
6.3. Vart går vägen framåt?	25
7. Sammanfattning och rekommendationer	26
8. Källförteckning	29

Copyright: Claphaminstitutet

Produktion ADD Reklambyrå AB

ISBN 978-91-88163-13-4

Omslagsbild: Ben White

Om rapportförfattarna:

Johan Eddebo är fil dr i religionsfilosofi

Per Ewert är direktor vid Claphaminstitutet, legitimerad lärare för högstadiet och gymnasiet, och doktorerar på Sveriges sekularisering och individualism

Sven Magnusson är skolkonsult och fd rektor

1. Inledning

Den 1 januari 2020 blev Barnkonventionen svensk lag. En av de paragrafer i konventionen som gett upphov till störst förhandsdiskussion är den som tillförsäkrar barn rätt till andlig utveckling.¹ Representanter för sekulära livsåskådningsorganisationer har i debatten haft en distinkt religionsfientlig inställning till frågan, och samma inställning har lyfts i debatten om den svenska skolan. Det sekulära synsättet betonar barns rätt till frihet *från* religion, medan barns rätt *till* religion, som är Barnkonventionens grundperspektiv, alltmer tenderar att komma i bakgrunden. Det finns därför anledning att djupare diskutera den egentliga innebörden i formuleringen om barns rätt till andlighet, och på vilka sätt den rätten utmanas i skolsystemet i världens kanske mest sekulära land.

När utbildningsminister Anna Ekström i januari 2020 tog emot utredningen Nya regler för skolor med konfessionell inriktning, med förslaget om förbud mot nya konfessionella skolor, förklarade hon att bakgrunden var att hon ville bygga en skola där "varje barn och varje elev ska vara fri att forma sin egen uppfattning", och där hennes mål med att förbjuda konfessionella skolor ska innebära "en svensk skola där barn och elever från olika bakgrund möts i samma skolor... där barn och elever själva får bilda sig sin egen uppfattning i väldigt viktiga frågor".² Frågan är då om det offentliga skolsystemet verkligen är den öppna plats där elever från olika sammanhang och med olika tro och värderingar är fullt välkomna att vara, tro och uttrycka sig i enlighet med sin egen uppfattning?

Rädda Barnen skriver i sitt remissyttrande till utredningen:

*Barn och elever har rätt att utöva sin religion i skolan, förskolan och fritidshemmet utan att mötas av fördomar eller kränkande behandling. FN:s barnrättskommitté framhåller att religionsfriheten ska respekteras i skolan, liksom barnets rätt till utbildning och rätten till religiös och kulturell identitet. Den kommunala skolan är därför skyldig att se till att alla elever har möjlighet att utöva sin tro i skolan utan att mötas av fördomar eller utsättas för kränkande behandling. (...) Rädda Barnen vill påpeka att barn från religiösa minoriteter inte blir mer inkluderade i samhället per automatik genom att gå i ickekonfessionella skolor – skolorna behöver också säkerställa att de inte möts av fördomar och kränkande behandling.*³

Det är i linje med en sådan grundhållning som vi tagit fram denna rapport.

Sveriges kristna råd har i år genomfört en kvantitativ studie av barns och ungas upplevelser av religionsbaserade kränkningar, och det finns flera tidigare forskningsstudier på området. Denna rapport är en kompletterande

---

1 FN:s konvention om barnets rättigheter, artiklarna 17, 23, 27, 32

2 Pressträff 8 januari 2020, Regeringens webbplats, Anna Ekström tar emot utredning om konfessionella skolor, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/01/anna-ekstrom-tar-emot-utredning-om-konfessionella-skolor/>

3 Rädda Barnen, *Rädda Barnens svar på remissen Nya regler för skolor med konfessionell inriktning (SOU 2019/64)*, 2020-05-08

studie som kopplar samman tidigare forskning med upplevelser på det individuella planet.

Den statliga utredning som publicerades i början av 2020 och på utbildningsministrarnas anmodan rekommenderade ett etableringsstopp för konfessionella friskolor angav som grundförutsättning att en sådan åtgärd endast kan anses förenlig med religionsfriheten ”om det säkerställs att barn och elever ges utrymme att utöva sin religionsfrihet inom ramen för den obligatoriska skolgången.”⁴

Vidare understryker samma utredning att Europakonventionen ger ett skydd mot indoktrinering, vilket innebär att all verksamhet i skolan måste ha en objektiv prägel. Detta ställer stora krav inte bara på fristående skolor, utan i minst lika hög utsträckning är det en utmaning för det offentliga skolsystemet. Utredaren skriver: ”Om undervisningen uppfyller dessa krav säkerställs att alla barn och elever kan delta i den, oberoende av vårdnadshavarnas religiösa eller filosofiska övertygelse. En vårdnadshavare har inte rätt att vägra sina barn undervisning, men den har rätt att ställa krav på att undervisningen sker på ovanstående sätt.”⁵

Den avgörande frågan är då om den kommunala skolan i Sverige uppfyller dessa högt ställda krav. Grundprincipen måste vara att ingen människa ska behöva riskera att diskrimineras eller mötas av kränkningar, oavsett orsak. Flera av diskrimineringsgrunderna har på senare år fått stor uppmärksamhet i den offentliga debatten, men skolelevers upplevelse av antireligiösa kränkningar i det offentliga skolsystemet har endast fått en knapphändig belysning. Alla människors upplevelser av utsatthet och kränkningar förtjänar att uppmärksammas – även kristnas. Här fyller denna rapport ett angeläget syfte.

2. Syfte, avgränsningar och metod

Den här rapporten har syftet att utifrån styrdokumentet för den svenska skolan och med basen i tidigare forskning analysera hur kristna elever upplevt inställningen till religion från lärare och andra elever, och undersöka vilka slutsatser vi bör dra av elevers vittnesmål. Ambitionen med denna rapport är sålunda inte att ge ett vetenskapligt fastslaget svar på *hur stor andel* av svenska elever som upplevt kränkningar på grund av religiösa skäl. Vårt mål är inte heller att ge en bild av situationen utifrån lärares och skolledares perspektiv. Det vi beskriver och analyserar i rapporten är *hur kränkningar och attityder gentemot religion upplevs* av kristna elever i det offentliga skolsystemet i Sverige. Det finns inte tidigare någon sammanställning av aktuell forskning kring troende ungdomars situation i svensk skola. Det är inte orimligt att anta att även elever med annan religiös tillhörighet kan uppleva motsvarande

---

4 SOU 2019:64, *Nya regler för skolor med konfessionell inriktning*, 413

5 SOU 2019:64, *Nya regler för skolor med konfessionell inriktning*, 416f

typer av intolerans eller kränkningar. Vi har valt att begränsa intervjustudien till enbart kristna elever för att få ett hanterbart antal perspektiv. Tidigare forskning pekar mot att kristna elever blir mer generellt utsatta, på grund av att de ligger närmare majoritetskulturen än andra religiösa grupper⁶. Samtidigt visar Brottsförebyggande Rådets statistik att risken för att utsättas för hatbrott i samhället är störst för personer med judisk och muslimsk identitet.⁷

Denna rapport tillför dessutom ett viktigt perspektiv till aktuell forskning genom att tydligare analysera kristna elevers egna upplevelser av attityden gentemot kristen tro, livshållning och enskilda troende. För att nå detta syfte använder vi oss av individuella intervjuer. Dessa har genomförts antingen muntligen eller skriftligen. Där intervjuer utförts muntligt har svaren skrivits ned av intervjuaren. Följande intervjufrågor har använts:

- Har du någon gång utsatts för kränkning (som kan vara till exempel nedsettande ord, förlöjliganden, ryktsespridning, hot, utfrysning, våld) av andra elever i skolan på grund av din tro? Vad hände? Uppfattade personal vad som hände och hur agerade de i så fall? Hur ofta har du utsatts för sådana kränkningar?
- Har du utsatts för kränkning av personal i skolan på grund av din tro? Vad hände? Hur ofta har du utsatts för sådana kränkningar?
- Skämt och anspelningar om religion uppfattas kanske inte alltid som kränkningar, men kan vara sårande och obehagligt. Har du erfarenhet av detta?
- Har du känt dig utsatt i skolan på grund av de värderingar du har? På vilket sätt?
- Tycker du att det är svårt att i skolan visa att man är troende? Varför är det svårt?
- Har du upplevt att lärare haft en negativ attityd till religion? Hur visade det sig?
- Upplever du att det finns en norm i skolan för hur man ser på religion och religiösa? Hur skulle du säga att den normen i så fall ser ut?

Vi har lagt oss vinn om att anonymisera svaren så att varken läsare eller rapportförfattarna känner till identiteten på de intervjuade. I det fall någon rapportförfattare känner till identiteten på en intervjuperson har identiteten dolts för övriga författare. Intervjupersonerna har valts ut genom att tillfråga personer i vårt nätverk om de känner någon ung person som skulle kunna tänka sig att svara på frågor om hur de upplevt sin situation som troende i skolan. Den information som har återgivits i svaren är ålder, kön och eventuell kyrkotillhörighet hos de svarande, givet att skillnader i kön eller kyrkofamilj kan vara relevanta analysfaktorer.

---

6 Se t.ex. Linda Vikdahl, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, 94-96, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018

7 Brottsförebyggande Rådet, *rapport 2019:13 Hatbrott 2018*

Urvalet av elever gör inte anspråk på att visa ett statistiskt genomsnitt av alla elever. Däremot har vi gjort ett urval av intervjupersoner som kan ge en bredd av barn och ungdomar från olika kyrkor och samfund, samt av ålder och kön.

Vid sammanställningen sammanfattas och analyseras mönstren i intervju-svaren under följande kategorier: kränkningar från andra elever, kränkningar från lärare, samt vilka normer de intervjuade uppfattat i skolan rörande religion i tro och praktik. Därefter ställs analysen ur denna intervjustudie i relation till tidigare forskning och skolans styrdokument samt aktuell politisk debatt.

3. Tidigare forskning

Situationen för troende elever i svensk skola har länge varit ett relativt outforskat område, men de senaste åren har det genomförts flera studier som berör ämnet. Flera av dem har fått ett stort medialt genomslag, framför allt Karin Kittelmann Flensners och Linda Vikdahls forskning.

När Karin Kittelmann Flensner, universitetslektor vid Högskolan Väst där hon forskar inom utbildningsvetenskap, år 2015 publicerade sin doktorsavhandling om svensk religionsundervisning, väckte den ganska stor uppmärksamhet. Så här beskrev till exempel Lärarförbundets tidning Alfa hennes forskning, under artikelrubriken "Troende kränks i klassrummet":

Det mest slående var att den sekularistiska diskursen var så stark i alla klassrum, bland både lärare och elever. Trots att det ofta fanns elever med egna erfarenheter av religion eller av att vara troende, så dominerades samtalen i klassrummet av en starkt negativ bild av religioner. Religion kopplades samman med förfluten tid, när människor inte visste bättre, och med intolerans. Att vara ateist eller icke-troende sågs som neutralt och normalt och stod för tolerans och öppenhet. Den ateistiska ståndpunkt beskrevs även som neutral och opartisk i förhållande till ämnet och förknippades med att vara en rationell, kritiskt tänkande person. (...)

I klassrum hon besökte tilläts elever kränka religioner och troende människor utan att läraren ingrep. Elever och lärare kunde tala om religiösa människor som om det inte satt några troende i klassrummet.⁸

När Kittelmann Flensners forskning lyfts fram i debatten om svensk skolas förhållningssätt till religion har dock inte ledande utbildningspolitiker visat något intresse för att komma till rätta med de missförhållanden som beskrivs. Snarare har hennes forskning avfärdats med hänvisning till att den endast omfattar några få skolor – trots att hon följde hela 24 klasser – och varken från politiskt håll eller från svenska skolmyndigheter har det uttryckts någon ambition att djupare undersöka hur situationen är för troende ungdomar i

---

8 Maria Lannvik Duregård, Troende kränks i klassrummet, *Tidningen Alfa* nr 2 2016

svensk skola. Religiös tro förefaller vara en lågt prioriterad diskrimineringsgrund.

Hur ser då forskningsläget ut vad gäller situationen för troende elever inom svenskt skolväsende? De senaste åren har det alltså publicerats flera studier som berör ämnet.

Gunnel Mohme, lektor i pedagogik vid Södertörns Högskola, har studerat orsaker till att familjer med somalisk bakgrund väljer muslimska skolor. Internationella studier har visat att tron är det främsta skälet till att muslimska föräldrar väljer en muslimsk skola. Men Mohmes doktorsavhandling visar att orsakerna i svensk kontext är mer komplexa. Somaliesvenskars negativa erfarenheter av hur de bemötts i svenska skolor, där deras religion och hudfärg gjort att de upplevt sig ifrågasatta, är ett viktigt skäl för skolvalet. Många föräldrar med somaliskt ursprung uppger att de placerar sina barn i muslimska skolor på grund av den bristande respekt och förståelse de upplever i kommunala skolor, ofta utifrån religiös och etnisk trångsynthet.⁹

Jenny Berglund, professor i religionsdidaktik vid Stockholms universitet, beskriver Mohmes slutsatser på följande sätt i en artikel i en vetenskaplig tidskrift: "A further reason for the choice of a Muslim school involves the difficulties Muslim parents have sometimes encountered in their dealings with municipal school officials and staff – interactions that have left them feeling humiliated, alienated, and shamed. Apparently, these sorts of unpleasant encounters have convinced some parents that it is impossible to effectively execute their parental responsibilities within the framework of the municipal school system; as such, they have opted to send their children to a Muslim school instead."¹⁰

I en annan vetenskaplig tidskrift uttrycker Berglund, baserat på intervjuer med unga muslimer, att den sekulära norm som influerar en stor del av det svenska skolsystemet, tystar unga muslimers röster och erfarenheter.¹¹

Erfarenheterna bland unga muslimer av den starka sekulära normen stämmer väl överens med hur ungdomar med annan religionstillhörighet beskriver sina upplevelser i olika vetenskapliga studier. Den största gruppen är kristna, och bland annat Vikdahls forskning, som vi återkommer till, indikerar att kristna elever blir särskilt utsatta, på grund av att de står närmare den normerande kulturen än exempelvis muslimer. En lärare beskrev det på följande sätt: "om man är muslim, då är man i ett totalannat fack, så att säga. Så då är det okej ... Men har man en annan tro, om man är pingstvän eller liknande, då blir man nog mer ifrågasatt."¹²

---

9 Gunnel Mohme, *Somali-Swedish Girls – The Construction of Childhood within Local and Transnational Spaces*. Stockholm University, 2016 <https://www.skolporten.se/forskning/avhandling/somali-swedish-girls-construction-childhood-within-local-transnational-spaces/>, hämtad 19 februari 2020

10 Jenny Berglund, *State-Funded Faith-Based Schooling for Muslims in the North, Religion & Education*, 46:2, 210-233, 2019, <https://doi.org/10.1080/15507394.2019.1590943>, hämtad 19 februari 2020

11 Jenny Berglund, *Secular normativity and the religification of Muslims in Swedish public schooling*, *Oxford Review of Education*, 43:5, 524-535, 2017, <https://doi.org/10.1080/03054985.2017.1352349>, hämtad 19 februari 2020

12 Linda Vikdahl, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, sid

Den ovannämnda Karin Kittelmann Flensner har i två studier visat att en sekulär diskurs är dominerande under religionslektioner i svenska skolor. Hon har sammanfattat sin forskning i en artikel i tidskriften *Education Sciences*. Enligt hennes forskning beskrivs religion i svenska klassrum som något gammaldags och som hörande till en tid innan vetenskapen försett mänskligheten med tillförlitliga svar. En icke-religiös, ateistisk hållning beskrivs som neutral och objektiv i förhållande till ämnet och förknippas med att vara en rationell och kritiskt tänkande person.¹³

Kittelmann Flensner beskriver att det var uppenbart, under de klassrumsobservationer som ingick i studien, att en icke-religiös och i många fall sekulär hållning dominerade det som uttrycktes om religion. Hon lyfter fram ett lärarcitat som typiskt för beskrivningen av förhållandet mellan religion och sekularism. I citatet fastslås att "vi" i Sverige är sekulära och att religion betyder väldigt lite för svenskar:

Vi är så enormt sekulariserade i Sverige. Religion har över huvud taget ingen plats i de flesta människors liv. Vi kanske går till kyrkan en gång om året för att något barn blir döpt eller någon dör eller något liknande. Och sen går vi inte dit. Det är i stort sett den religiositet vi har.¹⁴

Studierna visar också att elever med religiös positionering i de flesta fall förhöll sig tysta under helklassdiskussioner om religion. I enskilda samtal med elever framkom att flera av dem var aktiva inom en mängd olika religiösa inriktningar, ändå var det endast i skolor där de flesta eleverna hade invandrarbakgrund som många elever öppet talade om sin tro. Men även i klassrum där majoriteten av eleverna öppet uttryckte en religiös positionering var den sekulära normen i undervisningen påfallande. Lärarna framställde sekularisering som modernt och sammanhörande med jämställdhet.

Ett tydligt drag i de observerade religionslektionerna är att en icke-religiös, ofta direkt ateistisk, hållning beskrivs som neutral och objektiv. I motsats till de få som framträdde som troende, så fick elever och lärare som beskrev sig själva som ateister aldrig någon fråga om sin livssyn eller varför de valt denna livsåskådning. Pluralism och mångfald framhölls av både elever och lärare som något positivt, men det fanns en påtaglig svårighet att leva upp till detta i klassrumspraktiken, där sekularismen i stället blev en tydlig norm.

I det här sammanhanget kan också nämnas en examensuppsats av Niklas Ekbom, vid Högskolan i Gävle, med en undersökning av religionslärares respektive elevers upplevelser av neutralitet i undervisningen kring relationen mellan tro och vetenskap på gymnasiet.¹⁵

95, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018

13 Karin Kittelmann Flensner, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, University of Gothenburg, 2015, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 19 februari 2020

14 Karin Kittelmann Flensner, *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and Interactions*, Department of Social and Behavioural Studies, University West, Trollhättan, 2018, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1286094/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

15 Niklas Ekbom, *Lärares och elevers upplevelser av undervisning om tro och vetenskap*, Högskolan i Gävle, 2019, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1326207/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

Utgångspunkten är ämnesplanens formuleringar om relationen mellan tro och vetenskap: "Eleverna ska ges möjlighet att diskutera hur relationen mellan religion och vetenskap kan tolkas och uppfattas, till exempel beträffande frågor om skapelse och evolution. [...] De ska ges möjlighet att reflektera över och analysera människors värderingar och trosföreställningar och därigenom utveckla respekt och förståelse för olika sätt att tänka och leva."¹⁶

Undersökningen visar att det är stor skillnad mellan lärares och elevers upplevelse av hur mycket tid som läggs på perspektiven tro respektive vetenskap. 50 % av eleverna, men endast 8,5 % av lärarna, ansåg att det vetenskapliga perspektivet fick mest tid när de båda perspektiven jämfördes i religionsundervisningen. En elev beskrev sin upplevelse att "det läggs mer tid på att förklara att vetenskap är 'mer rätt' än religion, religion framställs som något mindre värdigt och betydelsefullt i undervisningen, att religion och tro är ett slags 'hokus pokus' medan vetenskap framställs som det enda sanna". En annan elev menade att perspektiven får samma utrymme men att innehållet är långt ifrån neutralt: "Eftersom Sverige är sekulariserat pratar vi om religionen på ett sätt som nästan kan vara förlöjligande ibland, där vi dumförklarar de som är troende. Även om de [perspektiven] får lika stort utrymme." Angående lärares neutralitet uttryckte en elev sin upplevelse att "jag som troende tycker det är jobbigt och lite diskriminerande när lärare tar ställning emot oss elever som är troende". En annan elev menade att lärare som inte är neutrala riskerar att polarisera: "Ju mer en lärare tar det för givet att man inte är troende desto mindre vågar elever säga det eftersom det framstår som en tabu att vara religiös."

Carina Holmqvist Lidh, universitetsadjunkt på Institutionen för didaktik och pedagogisk profession vid Göteborgs universitet, beskriver i en studie att elever med religiös tro inte känner igen sin religiösa tradition i den svenska skolans religionsundervisning. Samtliga elever i hennes undersökning hade svårt att känna igen och relatera till sin egen tradition i religionsundervisningen. Enligt eleverna presenteras religiösa traditioner på ett ytligt, stereotypiskt och faktaorienterat sätt, med fokus på historia, stränga regler och lydnad.¹⁷

Flertalet elever i studien beskriver att undervisningen tar upp religiösa traditioner som något som hör hemma i en historiskt avlägsen tid. Religionerna riskerar därmed att framstå som otidsenliga, omoderna och ointressanta. Samtliga representerade religioner i studien framställs enligt eleverna som regel- och pliktorienterade i skolans religionsundervisning. I kontrast till denna undervisningsdiskurs, där religiösa människor framställs som begränsade och osjälvständiga, framhåller eleverna själva sin religiösa positionering som ett självständigt val.

---

16 Ämnesplan för Religionskunskap, Skolverket, 2011

17 Carina Holmqvist Lidh, *Representera och bli Representerad. Elever med RELIGIÖS Positionering Talar om Skolans Religionskunskapsundervisning*; Karlstads universitet: Karlstad, Sweden, 2016 <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1038308/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

Kränkningar kopplade till religion är något som flera elever berättar om. Framför allt gäller det nedsättande kommentarer som förekommer både i korridorer och under lektioner. Skämt och gliringar med anspelning på religion beskrivs av flera elever som något man får tåla. Holmqvist Lidh drar slutsatsen att "eleverna förefaller att anpassa sig till en diskurs där religion, religiösa individer och religiösa handlingar är något man kan skämta om och driva med".

Linda Vikdahl, fil.dr. i religionsvetenskap och lektor vid Södertörns Högskola, har publicerat en studie om svenska elevers erfarenhet av religiös mångfald på sina skolor. Studien indikerar att många barn med religiös tro döljer sin tro i skolan, på grund av den starka sekulära normen. Det framkommer också att det finns en acceptans i skolmiljön för religionsanspelande skämt som skulle kunna uppfattas som kränkande. Flera religiösa elever menade att detta var något som man måste kunna hantera.¹⁸

Trots att två av de tre skolorna som ingick i studien hade stor religiös och kulturell mångfald bland eleverna, var det uppenbart att elever med tydlig religiös identitet undvek att låta sig intervjuas. De sekulära eleverna menade att det var okej att vara religiös på skolan, men Vikdahl konstaterar att "tystnaden från äldre religiösa elever talade sitt tydliga språk: det var inte så enkelt att ha en religiös identitet på skolan som de sekulära eleverna ville påskina".

Även om flera elever gav uttryck för individens rätt att välja att vara religiös eller inte, så förekom det andra utsagor som indikerade att det fanns sociala vinster med att dölja sin religiösa identitet. En lärare uttryckte "jag tänker att ungdomarna har en norm hur man ska vara och då är det inte coolt att vara religiös". Flera andra vuxna som intervjuades menade också att troende elever försökte tona ner sin religiösa identitet för att bli accepterade.

Olga Schihalejev, Arniika Kuusisto, Linda Vikdahl och Arto Kallioniemi har i den vetenskapliga tidskriften *Journal of Beliefs & Values* publicerat en artikel utifrån sin undersökning av barns upplevelse av mobbning kopplat till religion i multikulturella skolor i Estland, Finland och Sverige. De konstaterar att mobbning på grund av religion i andra studier (bl.a. Skolverket 2009) inte varit en särskilt vanlig mobbningsorsak. Deras egna forskningsresultat visar att bland svenska elever i multikulturella skolor uppger 6 % att de ibland blivit mobbade på grund av religion, och 1 % att de ofta blivit mobbade av den orsaken. Men resultatet visar också att elever från religiöst hängivna hem blir mobbade i klart högre utsträckning än övriga elever. Eleverna själva uppfattar då inte i första hand att det är på grund av religion som de blir mobbade, utan av andra orsaker, som utseende och klädsel. T.ex. uppger 32 % av eleverna från hängivet troende hem att de ibland blivit mobbade på grund av sitt utseende och 7 % att de ofta blivit mobbade av den orsaken, att jämföra med 19 % "ibland" och 5 % "ofta" av samma orsaker bland övriga elever. Artikel-

---

18 Linda Vikdahl, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018

författarna pekar också på att elever från minoritetsgrupper undviker att bli mobbade genom att dölja det som gör dem annorlunda, om möjligt.¹⁹

Enkätundersökning

Sveriges Kristna Råd presenterade i februari 2020 rapporten *Unga troende i samhället: Varannan kristen ungdom upplever sig kränkt för sin tro*.²⁰ Rapporten utgår från en enkätundersökning med knappt 400 troende unga inom kristna ungdomsorganisationer. Rapporten tyder på att det är mycket vanligt att kristna ungdomar blir utsatta på grund av sin tro. 49% svarade ja på frågan om de blivit utsatta för kränkningar på grund av sin tro, medan 39% svarade nej, och 12% angav "vet inte".

Rapporten konstaterar att skolan är den arena där unga troende främst upplever kränkande behandling. Även om kompisar är den grupp som flest anger som utförande kränkningar, är det anmärkningsvärt hög andel som upplevt sig utsatta av lärare. 22% av de svarande anger att lärare eller ledare på fritiden, det vill säga personer som de är i beroendeställning till, utsatt dem för kränkningar på grund av deras tro.

De svarande ger många exempel på hur kränkningarna från lärare gått till. En person med ortodox kyrkotillhörighet som av andra elever blev kallad "dum", hånad med vulgära skämt och utfrysst av vissa grupper, uppger att "värst var min gymnasielärare i geografi som inte bara uppmuntrade utan sa det värsta. Jag lyfte det flera gånger men fick inget stöd av någon i skolan."

Rapporten ger också exempel på naturvetenskapslärare, som utgår från att kristna elever inte kan förhålla sig sakligt till naturvetenskap eller ta in vetenskapliga perspektiv. En svarande beskriver till exempel att läraren, innan den troende eleven själv fått frågan, uttalar sig högt inför alla i klassen om den troende elevens åsikter angående evolution. En flicka beskriver att läraren i religionskunskapen har en dumförklarande ton när det gäller kristendomens förhållande till vetenskapen och en annan svarande uttrycker att religionsläraren på gymnasiet raljerar över kristen tro.

Rapporten konstaterar att svensk skola inte alltid lever upp till läroplanens föreskrifter, utan att skolmiljön i själva verket bidrar till kränkningar och skapandet av fördomar.

---

19 Olga Schihalejev, Arniika Kuusisto, Linda Vikdahl & Arto Kallioniemi: *Religion and children's perceptions of bullying in multicultural schools in Estonia, Finland and Sweden*, Journal of Beliefs & Values, 2019, <https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1686732>, hämtad 19 februari 2020

20 Sveriges Kristna Råd, *Rapport: Unga troende i samhället – Varannan kristen ungdom upplever sig kränkt för sin tro*, 2020

Sammanfattning

Det framgår i flera av studierna att religionsundervisningen inte har en pluralistisk utgångspunkt, utan präglas av en stark sekulär norm. Religion skildras som något otidsenligt och irrationellt, och elever med religiös positionering känner inte igen sig i beskrivningarna av den egna religiösa traditionen. En ateistisk hållning skildras däremot ofta som om den var neutral och objektiv.

Elever med öppen religiös positionering upplever sig ofta ifrågasatta och utsatta av både elever och lärare. Påfallande ofta upplever dessa elever att inte ens de vuxna i skolan står upp för dem. Den sekulära normen är så stark att skämt och gliringar som inom andra diskrimineringsgrunder skulle utlösa kraftiga reaktioner från skolan, får passera obemärkt och dessa elever anpassar sig till att de behöver kunna tåla kränkningar.

Vidare påvisar forskningen att många elever med en religiös övertygelse väljer att dölja sin tro i skolan, eftersom den sekulära normen är så kraftig. Även om pluralism och mångfald framställs som ideal, skräms i praktiken många barn och unga i svensk skola till tystnad om sin tro.

Trots att många alltså döljer sin tro i skolan, är det ett stort antal elever i svenska skolor som blir mobbade på grund av sin tro. Mörkertalet kan dessutom vara stort, eftersom många troende elever anger andra orsaker till mobbningen, som utseende och klädsel.

4. Bakgrund och styrdokument

Svensk skola har en nära tusenårig tradition av kristet inflytande. Den kristna tron och traditionen var fram till för ungefär ett halvsekel sedan hörnstenen för svensk skolundervisning, i både inramning och innehåll.

Fram till den nya grundskolans införande 1962 var kristendomsundervisningen skolundervisningens självklara nav. I samtliga undervisningsplaner för folkskolan fram till och med 1955 års, stod kristendom som första ämne bland kursplanerna. De konfessionella morgonandakterna var också en självklar startpunkt för dagen. Detta är den verklighet som varje generation svenskar växte upp i fram till och med 1960-talet. Samtidigt fanns från den socialdemokratiska regeringens sida en uttalad strävan att minimera de kristna inslagen i skolan.

Från och med 1946 års skolkommision, och via fortsatta statliga utredningar under 1950- och 1960-talen, ifrågasattes kristendomsundervisningen och morgonandakterna allt mer. Drivande i denna utveckling var framför allt Stellan Arvidson och Alva Myrdal, och kraven kom att bejakas även av blivande utbildnings- och statsminister Olof Palme. Även om 1946 års utredning inte lyckades avskaffa dessa två religiösa inslag (omröstningen i kommissionen slutade oavgjort, och ordförandens utslagsröst avgjorde att tills vidare behålla dessa inslag), lyckades man ändå införa formuleringen att morgonandakter

och kristendomsundervisning skulle ges en "objektiv" karaktär.²¹ Genom att åberopa denna formulering förflyttades statens hållning på några år till en direkt religionsfientlig hållning. Denna utveckling syns framför allt i 1960-talets läroplaner, LGR62 och LGR69 för grundskolan, samt LGY65 för gymnasiet.

Förflyttningen märktes redan i LGR62 genom att kristendomsämnet flyttades längre ner i ämnesplanen och fick en starkare betoning på att inte försöka påverka eleverna i en viss riktning. Morgonandakterna bytte också namn till morgonsamlingar, där mer allmänt innehåll kunde antas ingå.²² Den verkligt stora förändringen skedde dock inför läroplanen till den nya gymnasieskolan, LGY65. Här var kristendomsundervisningen inte bara borttagen; fokuset i det nya ämnet religionskunskap hade dessutom genomgått en kraftig sväng i religionskritisk riktning, där Marx och Freuds invändningar mot religionen gavs en framträdande plats.²³ Förändringarna väckte ett kraftigt folkligt motstånd och ledde till Sveriges största namninsamling någonsin, där 2 134 513 svenskar skrev under kravet att behålla kristendomsundervisningen.

Regeringen valde dock att ignorera den unikt starka åsiktsyttringen och drev igenom förändringarna som planerat. Denna nya inställning skulle sedan komma till uttryck även i grundskolans nya läroplan LGR69. Även här är kristendomsundervisningen ersatt av en religionsundervisning, vars position reducerats än mer, till ett av flera orienteringsämnen. Bibeln får användas i undervisningen, men det understryks att den ska belysas utifrån nutidens frågor och människor. Perspektivet är uttalat individualistiskt och anti-auktoritativt, med målsättningen att skapa "självverksamhet, självständigt tänkande, självkritiskt betraktelsesätt och personligt ställningstagande."²⁴ Morgonsamlingar får fortfarande hållas, men läroplanen gör det tydligt att dessa normalt förväntas ha ett sekulärt innehåll.²⁵

Reduceringen av religionens plats i skolan fortsatte även i LGR80, tillkommen under den borgerliga regeringen, där ämnet religionskunskap inordnats under den övergripande rubriken "Människan". Den konfrontativa inställningen till religionen har dock mildrats något i denna läroplan och åtföljande kursplaner.²⁶

Från LGR62 har det tidigare fokuset på kristendomens historiska betydelse och värderingar ersatts av demokrati, individualism och jämlikhet som övergripande ideologiska mål. Från och med 1994 års läroplaner, LPO och LPF-94, beslutade under den borgerliga fyrapartiregeringen, faller dock pendeln tillbaka mot sitt tidigare läge. Perspektivet i denna läroplan förändras här från fostran till individualism tillbaka till en mer värdebaserad skola, som skulle byggas på den politiskt framförhandlade och väl kända grunden "den etik

---

21 1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. SOU 1948:27, 171-177

22 Läroplan för grundskolan 1962; 6, 221, 225

23 Läroplan för gymnasieskolan 1965; 197-204

24 Läroplan för grundskolan 1969; 175-177

25 Ibid. 67f

26 Läroplan för grundskolan 1980; 121, 127-129

som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism”. Samtidigt tillades att undervisningen ska vara icke-konfessionell.²⁷

2011 års läroplaner bygger nästan helt och hållet på samma ideologiska bas som 1994 års läroplaner, dock med tillägget att inga barn och elever ska utsättas för diskriminering utifrån någon av de angivna grunderna, där en av dessa är diskriminering på grund av ”religion eller annan trosuppfattning”.²⁸

Under senare tid har dock troende ungdomars utsatthet i svensk skola blivit alltmer uppmärksammas. Biskopen i Västerås, Mikael Mogren, berättade exempelvis följande på sin facebook-sida efter att han träffat några troende ungdomar i samband med kyrkomötet 2019:

I kväll träffar jag mina ungdomsrådgivare. De berättar hårresande egna erfarenheter om vad deras lärare lär ut om kristen tro. Här är några exempel:

Flera lärare och elever har sagt att kristen tro är fientlig mot vetenskapen och därför inte passar in i dagens samhälle. Big Bang och evolutionen ställer vissa lärare i motsats till kristen tro. Enligt ungdomsrådgivarna är det att verkligen ”komma ut” att säga sitt när kristen tro och kyrka kommer på tal. Det bryter normen.

Vi måste alltid försvara oss.

En lektion var jag tvungen att gå ut för att de började attackera mig, jag orkade inte vara kvar.

Lärarna verkar tro att de är rebelliska när de angriper kristen tro. De tror att de attackerar makten, men de är bara mobbare.²⁹

Tidningen Dagen har också i december 2019 uppmärksammat situationen i en serie artiklar, där ungdomar berättar vad de utsatts för från både elever och lärare på grund av sin tro. Det är en skrämmande bild som framträder, där det påfallande ofta är lärare som kränker eleverna med hånfulla kommentarer om deras tro och med fördomsfulla uttalanden om religiösa traditioner. Elever berättar också om hur de blivit mobbade av kamrater på grund av sin tro och hur vuxna i skolan underlätit att ingripa och i stället ofta förstärkt kränkningen genom att bagatellisera den. Eleven Maja beskriver t.ex. hur hon i fem års tid blev mobbad och trakasserad på grund av sin tro. I stället för att ta tag i mobbningen föreslog skolan att hon skulle läsa hemifrån sista grundskoleåret. Rektorn sa också till Maja och hennes föräldrar att det var bäst om de kunde hålla tyst om det inträffade.³⁰

27 Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet och de frivilliga skolformerna – LPO94 & LPF94; 5, 23 En vidare utveckling av begreppen konfessionell och icke-konfessionell återfinns i Nya regler för skolor med konfessionell inriktning samt i rapporten Religionsförbud i skolan? SOU 2019:64, samt Religionsförbud i skolan? En genomgång av konfessionsbegreppet i det svenska skolsystemet, Scandinavian Human Rights Lawyers, Clapham Institutet, rapport 3:2018

28 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011; 5, Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, 5

29 Mikael Mogren, 2019, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156364087680286&set=a.10153125703310286&type=3&theater>, publicerad 16 november 2019, hämtad 10 december 2019

30 Johannes Ottestig, Maja trakasserades i skolan för sin tro under fem års tid, *Dagen*, <https://www.dagen.se/nyheter/maja-trakasserades-i-skolan-for-sin-tro-under-fem-ars-tid-1.1628282?> publicerad 5 decem-

Claphaminstitutets och Människorättsjuristernas rapport "Religionsförbud i skolan?" (2018) beskriver också rättsläget i lagens förarbeten och internationell rätt, som över hela linjen tillförsäkrar elever och vårdnadshavare rätten att få en utbildning som överensstämmer med deras religiösa övertygelse. Rapporten beskriver hur svenska myndigheter likväl tillämpar sina avgöranden på ett sätt som är mer negativt mot kristen tro och tradition än rättskällorna föreskriver. Trots den negativa attityd till religion i allmänhet och kristen tro i synnerhet som beskrivs i tidigare forskning har pendeln i skolans styrdokument idag vänt tillbaka från den starkt religionskritiska linje som uttrycktes under 1960-talet, till nu gällande hållning där gällande styrdokument förklarar att den kristna traditionen och den västerländska humanismen (som ju formats just under kristen tradition) utgör själva navet för all verksamhet i svenska skolor, och understryker samtidigt att diskrimineringar eller kränkningar på grund av trosuppfattning aldrig får förekomma i någon skola. På båda dessa områden kan den svenska skolverkligheten anses uttrycka en kraftig diskrepans mellan styrdokumentens krav och den praktiska verkligheten i klassrummet. Frågan om hur denna verklighet ter sig för individuella elever är nu den som ligger framför oss att besvara.

5. Intervjuer

För den här rapporten har vi intervjuat 20 unga kristna om deras erfarenheter av att vara troende i svensk skola. En stor övervikt av dem som valt att besvara intervjufrågorna beskriver erfarenheter av att ha blivit utsatta i skolan på grund av sin tro. Ett par stycken av dem som svarat har inga sådana erfarenheter alls. Det är troligt att personer med negativa erfarenheter i högre utsträckning varit motiverade att svara på frågorna, så fördelningen ger ingen säker information om hur stor andel troende ungdomar som blir utsatta i skolan. Det ger däremot Sveriges Kristna Råds undersökning som vi tidigare berört och som indikerar att så många som hälften av de kristna skoleleverna utsätts för kränkningar i skolan på grund av sin tro.

Syftet med intervjuerna är i stället att urskilja hur de troende elevernas uttalanden yttrar sig och hur de beskriver sin verklighet i dagens svenska skola.

5.1 Kränkningar från andra elever

Skollagen slår fast att begreppet kränkning i grunden ska användas och tolkas som ett subjektivt begrepp. Förarbetena klargör att "det är barnet eller eleven som avgör om beteendet eller handlingen är oönskat och kränkande".³¹ När det handlar om kränkning utifrån någon av diskrimineringsgrunderna använder skollagen och diskrimineringslagen begreppet trakasserier. För att

---

ber 2019, hämtad 19 februari 2020

31 Proposition 2005/06:38, *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*, 136

kränkningen ska vara olaglig ska den kränkande vara medveten om att någon blir kränkt av beteendet – annars måste den som utsätts låta förstå att han eller hon känner sig kränkt. Om religionen eller trosuppfattningen däremot är uppenbar eller allmänt känd, ”behövs inga särskilda påpekanden från det barn eller den elev som känner sig trakasserad”.³²

De flesta av de exempel som framkommer i rapporten ligger rimligen inom lagens trakasseribegrepp, eftersom elevernas tro i de fallen är allmänt känd. Men även elever som döljer sin tro kan naturligtvis uppleva sig utsatta när deras tro förlöjligas, även om dessa kränkningar inte är olagliga. Skolor kan också bli skadeståndsskyldiga även om handlingen inte är så allvarlig att den skulle leda till fällning i ett brottmål: ”Vissa beteenden kan för ett barn eller en elev uppfattas som mycket kränkande, vilket den som kränker också inser, utan att handlingen vid en domstolsprövning skulle kunna leda till en fällande dom i ett brottmål. Även denna kategori handlingar bör kunna aktualisera ett skadeståndsansvar enligt denna lag. För att skadestånd skall bli aktuellt krävs då att kränkningen inte är ringa.”³³

De kränkningar som beskrivs av de personer vi intervjuat är av många olika slag. Flera uppger att de utsatts för våld i skolan på grund av sin tro, men vanligare är kränkande kommentarer och nedsättande skämt. Kränkningarna som beskrivs är både personliga och mer generella för kristen tro eller religion i allmänhet. För en del personer blir konsekvenserna av kränkningarna väldigt stora:

...anledningen att jag tappade min tro fullständigt under högstadiet var just att jag och hela den kristna tron blev mobbad av såväl elever som lärare...” (man 18 år)

Det framgår av intervjuerna att kränkningar på grund av religion förekommer även inom högre utbildning. En av de svarande berättar att hon ofta fått stå ut med nedsättande ord och förlöjliganden, och att detta har förekommit mest på gymnasiet och universitetet, där hon studerat till ämneslärare i religion.

*Det finns alltid i luften när jag säger att jag är kristen och tror på Gud.
(kvinna 21 år)*

Att blivande religionslärare ger uttryck för en fördomsfull och nedsättande attityd till religion är anmärkningsvärt. Inom några år kommer de ju att möta ungdomar med en religiös tro i klassrummen. Det framstår som ett angeläget framtida forskningsområde att studera i vilken utsträckning religionslärarutbildningen antingen förstärker fördomar eller bidrar till en större förståelse för människors olika övertygelser.

En bild som framträder i intervjuerna är att de som är tydliga med sin kristna tro i mycket hög utsträckning blir utsatta för kränkningar, och att många därför väljer att hålla en låg profil. Om man sätter detta i relation till Sveriges

---

32 Ibid.

33 Proposition 2005/06:38, *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*, 137

Kristna Råds enkätundersökning, som indikerar att varannan kristen ungdom upplevt sig kränkt på grund av sin tro, så förefaller risken för kränkningar vara extra hög för dem som har en tydlig kristen profil. Detta är extra anmärkningsvärt, eftersom det normalt sett är de personer som tydligast uttrycker sin identitet som är i störst behov av att skyddas från kränkningar. Här ser vi ett oroväckande mönster där det vanligaste sättet att slippa bli kränkt för sin tro och identitet tycks vara att suddas ut den.

Flera av de elever vi intervjuat beskriver att de utvecklat strategier för att undvika att bli utsatta:

...jag håller ju tyst om min tro av en anledning. (man 15 år)

...att vara kristen var att jämföra med en intellektuell nedsättning som man givetvis skulle håna, och att på något sätt komma ut som troende fanns inte på kartan för mig. (man 18 år)

Det är påfallande många som beskriver att de tystats; att miljön gjort att de slutat vara öppna med sin kristna tro:

I låg- och mellanstadiet var det ganska mycket retning och i högstadiet mer fula kommentarer som ledde till att jag slutade berätta om min tro. (kvinna 17 år)

På högstadiet vågade jag länge inte säga att jag var kristen. (man 28 år)

Stod helt ärligt inte upp för de värderingar jag hade innerst inne, att säga ifrån när någon agerade illa var att skjuta sig själv i foten, särskilt när man redan var "den kristna killen". (man 18 år)

Intressant är också att det kommer upp exempel där den utsatte närmast förringar uppenbara kränkningar. Det förefaller ha blivit så inbyggt i systemet att det är acceptabelt att kränka på grund av tro, att de utsatta själva inte anser sig ha rätt att uppleva sig kränkta. Detta ligger i linje med bland annat Linda Vikdahls forskning som pekar på att elever som är utsatta på grund av religion i stor utsträckning utvecklar en hållning att den negativa inställningen till religion har blivit ett självklart inslag i skolan och något som man får tåla³⁴. Några av de intervjuade eleverna uttrycker det på följande sätt:

Det var någon rast som inte hela klassen, men några som försökte få mig att svära... Frågan är om det räknas som en kränkning. (kvinna 25 år)

Jag själv, som inte är särskilt lättkränkt, brukar inte uppfatta dessa skämt och anspelningar som kränkande, men samtidigt är det ofta jag hajar till när även personalen i mitt högstadium ibland förlöjligar religion... (man 16 år)

---

34 Linda Vikdahl, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018, 70-73

5.2 Kränkningar från lärare

Påfallande många av intervjupersonerna uppger att de fått utstå kränkningar från lärare i skolan. Även om dessa kränkningar ofta kan förefalla vara av lindrigare art än de som utförs av elever, så är det av svaren uppenbart att dessa kränkningar och negativa attityder sätter djupa spår hos de utsatta. Detta är inte förvånande, då eleven står i en stark beroendeställning till sin lärare. Normalt sett skulle läraren vara garanten för att eleven inte kränks i skolan. En stor del av de intervjuade ger uttryck för en frustration över hur de blivit bemötta av lärare.

Det var lärare, och inte klasskompisar, som kränkte min tro – de som ska ha en undervisning som inte är partisk. (man 20 år)

Under lektionstid så var det vardag att läraren skämtade om den kristna världsbilden, följt av ljudliga hånfulla skratt... (man 18 år)

Det framgår också av intervjuerna att lärarens attityd är starkt normerande i klassrummet. En lärare som ger uttryck för fördomar och en föraktfull attityd gentemot troende, utövar ett kraftigt inflytande på övriga elever genom att signalera att just den här gruppen, troende, inte behöver respekteras.

...så har jag utsatts mest av lärare vilket är svårare att hantera som elev... Läraren är ju den personen som anser sig ha rätt och som alla ska lyssna på. (man 20 år)

Det värsta är när lärarna säger olämpliga saker eftersom det får alla andra att tro att det är okej. Det sker nästan varje gång en lärare ska säga någonting om kristendomen. (kvinna 21 år)

Det är också påtagligt att lärares underlåtenhet att ingripa när elever utsätts för kränkningar på grund av sin tro är något som förstärker upplevelsen av kränkningarna:

Jag har nog aldrig känt att lärare eller vuxna i min skola stått upp för mig när jag stått upp för min tro. (kvinna 17 år)

De lyssnade inte efter den typen av kränkningar. Det hände till och med att lärarna var med och drev med de troende. (man 18 år)

De flesta av de exempel som nämns på kränkningar från lärare är riktade mot troende och religion i allmänhet, och är inte personligt inriktade, som många kränkningar från klasskamrater kan vara. Samtidigt är dessa lärares nedsättande uttalanden ofta kopplade till att det finns troende i klassrummet. Lärarna är alltså många gånger fullt medvetna om att deras kommentarer direkt berör elever i klassrummet.

Även om de flesta kränkningarna från lärare alltså är av mer generell natur, ges det i intervju svaren en del exempel också på personligt riktade kränkningar.

Då och då får jag höra lite taskiga skämt och lärare som gör sig lite lustiga över min tro. (kvinna 16 år)

Av intervjusvaren framgår att det är vanligt att lärare mer eller mindre medvetet ger uttryck för nedvärderande attityder gentemot troende och religion. Svaren indikerar att även lärare som inte öppet markerar en religionsfientlig hållning, i praktiken ändå förmedlar en sådan hållning. Det är uppenbarligen svårt att hålla en neutral position som lärare. Det skulle vara värdefullt med forskning om hur elever lyckas förhålla sig till påverkan från lärare när läraren tydligt markerat sin ståndpunkt, jämfört med när denna påverkan sker mer outtalat. De intervjuade ger många exempel på båda typerna av påverkan:

Inget sägs rakt ut, men det är en känsla man får. Man läser det mellan raderna. (man 15 år)

Lärarna har i grund och botten samma inställning till religion: att det inte hör hemma i offentligheten eller undervisningen, även om detta inte uttrycks lika öppet som hos många elever. (man 16 år)

...då sa han [läraren] i början: "ta inte åt er om jag pratar hårt om religion, men det är så jag kommer prata." ... jämförde han etiskt tänkande med religiöst tänkande och anspelade på att etiken är mer logisk och mer genomtänkt, medan troende inte är lika smarta i tankesättet... Alltså att man enligt religionen inte tänker själv och gör sin egen analys. (man 14 år)

Andra uttrycker att lärare pratar om kristna som att de har otidsenliga värderingar och att man som elev känner ett tydligt avståndstagande från lärare gentemot religion. Någon beskriver till och med att lärare kraftfullt hävdar att Gud inte finns. Flera nämner också att lärare skämtar om kristen tro på ett sätt som upplevs som mycket obehagligt för kristna elever. Den bild som framträder är att det inte är ovanligt med en kultur i svensk skola där troende ungdomar blir offentligt förnedrade av lärare.

Många av de intervjuade är mycket kritiska mot religionsundervisningen. De lyfter fram att skolans undervisning om kristendom ofta är fördomsfull och att undervisningen präglas av stereotyper som ger en mycket ytlig bild, en bild som de troende inte själva känner igen sig i:

...religionsundervisningen ger en ganska vinklad syn på religion. I försöket att vara opartisk i frågan tycker jag lärarna i stället visar en väldig vinkling att ateism är rätt. Fokuset är inte att försöka förstå andras synsätt utan mer bara förenklade fakta och generaliseringar som blir väldigt missvisande. (kvinna 18 år)

... i religionslektioner ses kristendom som något som fanns förr i tiden och inte är aktuellt just nu. (kvinna 17 år)

En av de intervjuade ger ett intressant resonemang om varför lärare som är ateister ofta är mer frispråkiga om sin övertygelse än vad troende lärare är. Hon funderar på om detta är kopplat till tanken att ateismen skulle vara neutral:

De flesta lärare jag har haft har beskrivit sig som ateister och haft negativ syn på religion och det har alltid varit okej för dem att vara öppna med vad de tror på och inte tror på. Jag har även haft religiösa lärare som inte har varit öppna med vad de tror på och jag tror att detta beror på att de är oroliga över vad de ska få för reaktion. Jag har undrat över varför det är så okej för vissa lärare att vara så öppna med att de är ateister – är man verkligen så neutral som man tror att man är på grund av att man inte är religiös? (kvinna 21 år)

5.3 En religionsfientlig norm

En bakomliggande anledning till de kränkningar som kristna elever upplever tycks vara en outtalad grundsyn där dessa elever betraktas som avvikande, vilket möjliggör de situationer som beskrivits ovan. Men är denna inställning något som kristna elever märker, även när den inte explicit uttalas? Och hur reagerar dessa elever på den atmosfär de möter i skolan?

En frågeställning som uppenbarligen väcker starka känslor hos många av de intervjuade är om de upplevt att det finns en norm i skolan för hur man ser på religion och religiösa. En klar majoritet av dem ger tydligt uttryck för att det finns en stark antireligiös norm i skolan. De beskriver hur religion enligt denna norm upplevs som ett hot mot utvecklingen och att detta gör det svårt för troende att vara öppna med sin tro. Flera beskriver att normen är att vara ateist och att troende anses som hjärntvättade eller ointelligenta.

*Normen är att vara ateist och ifrågasätta alla som tror på något.
(kvinna 17 år)*

Normen är att man är skum om man tror på något högre än människan och att religiösa människor inte är fria människor utan de tvingas till en massa saker. (man 20 år)

Det framkommer också en frustration över att skolan inte lever upp till sina ideal. Skolan säger sig stå för en värdegrund där man ska främja förståelse för andra människor och låta varje enskild elev finna sin unika egenart, men det är tydligt att många troende inte upplever det så i praktiken.

*Folk säger att man ska respektera varandra, men sen kan dom ändå prata skit om religioner. Normen är typ att man kan prata skit om det.
(kvinna 19 år)*

En aspekt som lyfts fram är att den ateistiska normen ger ateismen en monopolställning som förment neutral, och att det hos många lärare finns en motvilja mot att släppa fram andra uppfattningar i klassrummet. Detta är uppseendeväckande, då det står i uppenbar strid med läroplanerna för svensk skola.

Elever blir enligt mig indoktrinerade att tänka på ett visst sätt som anses okej för samhället. Att som ateist tycka och tänka om religion är okej och

uppfattas neutralt, men att som religiös uttala sig om religion anses som icke neutralt. Det finns alltså en norm om vem som får uttala sig om religion och kristendomen får ett väldigt litet utrymme i klassrummet.

(kvinna 21 år)

Det fanns en ateistisk norm och allt utanför den var onormalt och farligt... Vi talade aldrig om intellektuella problem med en naturalistisk världsåskådning, de flesta lärare och elever utgick från att den var sann.

(man 28 år)

Ett område där intervjuerna indikerar att det finns en massiv påtvingad norm i klassrummet gäller värderingar, till exempel synen på abort. Det framkommer att elever tycker det är svårt att vara öppna om sina värderingar på grund av att det inte ges utrymme för skilda uppfattningar.

Detta har jag inte alls vågat vara öppen med, då det känns att det finns en otroligt påtvingad norm om hur man bör tänka kring sådana frågor.

(kvinna 21 år)

De här beskrivningarna kan sättas i relation till läroplanerna för det svenska skolväsendet. Läroplanen för grundskolan, Lgr11, fastslår följande (övrige skolformer har liknande formuleringar): "Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och uppmuntra att de förs fram. Den ska framhålla betydelsen av personliga ställningstaganden och ge möjligheter till sådana. Undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen."

En av de intervjuade kommer in på vad som händer med ungdomars självkänsla när de ständigt blir ifrågasatta för sin tro. Det han uttrycker är inte bara att skolan misslyckas med att stärka dessa elever, utan att skolan är den direkta orsaken till en skadad självkänsla:

Normen bygger på att det är helt okej att driva med och underminera religion, och att det inte riktigt är ett problem med elever som kränker troende. Det finns en djupt sittande respektlös attityd gentemot religionen som genomsyrar gemenskapen på ett giftigt sätt, och som på riktigt skadar troende ungdomars självkänsla, självförtroende och andliga utveckling på ett ödesdigert sätt. (man 18 år)

Han jämför grundskoletiden med sin upplevelse av att sedan börja på det kristna LM Engströms gymnasium i Göteborg:

Den trygghet och gemenskap jag fann på LM var något jag aldrig kunnat drömma om, och den gav mig modet att öppna upp mig som kristen igen, även inför de personer som hade kränkt mig pga. min tro tidigare – jag fick ett helt nytt självförtroende och en kraftigt förbättrad självkänsla... LM har varit en plats där jag äntligen fick vara mig själv, och det är det mest värdefulla jag kan tänka mig.

På frågan hur den nuvarande skolan bemöter de elever som avviker från denna skolas norm, svarar han att skillnaden är enorm jämfört med hans tidigare erfarenheter:

Bara för att det finns en viss kristen norm på skolan, så begränsas inte den varma, inkluderande kulturen till de kristna. Inte på något sätt. Har många vänner här med en ateistisk livsåskådning, och samtliga anser att LM har varit en helt fantastisk skola under alla år, och att de inte skulle byta den mot något. För oavsett vem man är när man kommer till LM första gången, så lämnar man skolan med en ny respekt och förståelse för alla olika livsåskådningar, och alla typer av människor.

Det här är givetvis en persons subjektiva upplevelse, men den är mycket intressant i relation till regeringens ambition att förbjuda nya konfessionella skolor. Om de stora problemen med respekt och tolerans finns på kommunala och allmänna fristående skolor, och kristna skolor i själva verket är föregångare i hur man hanterar människors olikheter, inklusive i livsåskådningsfrågor, vilka skolor borde i så fall stoppas?

6. Slutanalys

Den sammantagna bilden av situationen i skolan som framträder utifrån både den tidigare forskningen och de intervjuer som genomförts i denna studie visar på ett problematiskt mönster på minst tre områden: dels i förhållande till arbetsmiljön, dels för den psykosociala hälsan, och – inte minst – gentemot religionsfriheten.

Den arbetsmiljö som kristna elever beskriver påvisar förekomsten av en livsåskådningsnormativitet som ligger i strid med den svenska offentlighetens neutralitetsanspråk, vilket är särskilt allvarligt i den utsträckning en sådan normativitet även aktivt sanktioneras och förstärks av lärare och andra auktoriteter i skolan.

Den normativitet som framträder i den svenska skolan kan kategoriseras som tydligt sekulär, och består i huvudsak av två faktorer som båda utmanar religionsfriheten: dels den religionsfientliga diskurs som kan konstateras i den sociala miljön, samt auktoritetsfigurers befrämjande eller sanktionerande av denna diskurs. Till att börja med utmålas religionsfientliga narrativer bland elever och ungdomar på så vis att det i skolmiljön föreligger ett normerande socialt tryck som utmanar och ifrågasätter religiösa elevers identitet, livsåskådning och värderingar.

6.1 Ett flerfaldigt arbetsmiljöproblem för elever

En sådan statisk påverkansfaktor upplevs leda till stress hos flera av respondenterna vilket i sin tur beskrivs ha framtvingat olika specifika copingstrategier – det vill säga beteenden som syftar till att hantera och minimera den särskilda stress och de psykiska påfrestningar som eleverna i fråga utsätts

för. Förekomsten av så höga stressnivåer i en social miljö att copingstrategier framtvings är en välbelagd riskfaktor för uppkomsten av psykisk ohälsa.

Det mönster som uppträder hos de intervjuade ungdomarna visar dessutom att den religionsfientliga diskursen upplevs ha begränsat elevers frihet att uttrycka sina åsikter och värderingar, och anses indirekt ha undergrävt självförtroendet och den egna identitetens legitimitet och integritet. Situationen föranleder därmed en konkret inskränkning av specifikt kristna elevers utrymme att på egna villkor delta i den sociala skolmiljön, något som enligt vissa respondenter har framtvingat ett val mellan den personliga integriteten och deras personliga religiösa integritet. För dessa elever tvingas alltså en konflikt fram mellan den kristna identiteten och en önskan att undslippa angrepp mot sin person och sin psykosociala hälsa.

I en situation där skolans vuxenvärld, bestående av auktoritetsfigurer på olika nivåer, dessutom sanktionerar den här typen av religionsfientliga diskurser uppstår synergieffekter som utan tvekan stärker ovanstående påverkansfaktorer. Kombinationen av det normerande sociala trycket elever emellan och auktoritetsfigurernas sanktionering därunder, beskrivs hos flera respondenter som någonting klart och tydligt motsvarande vad samhället skulle definiera som religiös indoktrinering ifall det förekom i en religiöst präglad kontext.

Kritiken som förs fram av den offentliga utredningen som föreslår ett förbud mot nyetablering av religiösa friskolor, och som betonar just Europakonventionens skydd mot indoktrinering, träffar därmed också den kommunala skolan i Sverige.

Att den här sortens arbetsmiljöproblematik kan förekomma i den offentliga svenska skolan är naturligtvis oförenligt med skolans neutralitetsanspråk i livsåskådningshänseende. Men det finns också indirekta konsekvenser som kan följa på det här religionsfientliga mönstret.

Dels bäddar det för konflikter i skolmiljön. Och dels måste den religionsfientliga, särskilt kristendomsfientliga, normativiteten också anses vara ett hot mot integrationen. Bland de intervjuade ungdomarna kommer vissa från traditionella svenska kyrkosamfund, medan andra kommer från kyrkor som på senare år växt i Sverige i och med invandringen. Att elever från alla dessa grupper upplever en utsatthet grundad på deras kristna identitet ger också en uppenbar risk att dessa grupper istället hamnar i olika typer av segregerade miljöer både på skolan och på fritiden – det vill säga precis de konsekvenser som friskolornas kritiker säger sig vilja motverka genom att förbjuda konfessionella skolor!

6.2 En intolerant sekularism

Nya regler för skolor med konfessionell inriktning anför i sin diskussion kring konsekvenserna av ett möjligt etableringsstopp för konfessionella skolor att "ett etableringsstopp kan medföra utmaningar i förhållande till rätt till utbildning och etablering av undervisningsanstalter, om inte vårdnadshavares

rätt till respekt för religiös övertygelse på något annat sätt tillgodoses”.³⁵ Mot bakgrund av vad som framkommit i såväl tidigare forskning som denna intervjuundersökning, måste det anses fastslaget att så inte är fallet. Varken vårdnadshavares eller elevernas rätt till religiös övertygelse tillgodoses idag i det offentliga skolväsendet, utifrån den antireligiösa tendensen. Frågan blir då: Hur ska svenska politiker och myndighetspersoner hantera denna olyckliga situation?

Att förändra tanke- och handlingsmönster i en kultur tar tid, framför allt om en sådan förändring skulle försöka genomföras utan statsmakternas uttryckliga stöd. Vändningen i sekulär riktning under 1960-talet skedde inte som ett folkligt initiativ, utan tvärtom i strid med en stor del av befolkningens vilja, men som ett konkret uttryck för en förändrad inställning från regeringen, uttryckt i skolans styrdokument.

Det finns också minst två varianter av sekulär inställning. Ett demokratiskt samhälle kan i den bästa av världar bygga på en *tolerant* sekularism, som låter alla livsåskådningar framträda på lika villkor. En sådan tolerant inställning skulle exempelvis kunna uttryckas i skolan genom att begreppet icke-konfessionell uttyds som att skolan inte ger företräde för en specifik konfession av alla de kyrkor och samfund som finns i samhället, men inte heller uttrycker en negativ inställning gentemot en specifik religion eller gren på kyrkotrådet.

Den variant av sekularism som har framträtt starkast i samhället i allmänhet och skolan i synnerhet, från 1960-talets förändring och i eskalerande takt fram till idag, är dock tyvärr en *intolerant* sekularism som sätter ett ateistiskt perspektiv över ett religiöst. En sådan inställning är klart problematisk i ett öppet samhälle, och den strider också mot den svenska skolans grundläggande principer.

Kanske kan denna intoleranta sekularism förstås som en reaktion mot den enhetskultur som under flera århundraden var tydligt kristet präglad. En sådan reaktion får dock inte falla över i motsatta diket och skapa en helt ny och intolerant enhetskultur.

Att försöka åtgärda den här fientliga inställningen till religion, framför allt kristendom, via reformer i den kommunala skolan är en stor apparat. Det handlar ju om komplexa kulturella och livsåskådningsmässiga strukturer som återskapas på många nivåer i samhället. Den känsla som flera elever uttrycker är att den kristendomsfientliga attityden inte alltid uttalas rakt ut, utan snarare ”sitter i väggarna”; normen finns underförstådd bland både elever och lärare. Därför är den antireligiösa inställningen ett större fenomen som behöver hanteras på flera plan, och där religionens återkomst i den offentliga debatten är ett positivt steg för ett öppnare samhälle.

När det gäller skolans styrdokument står den offentliga skolan i en på vissa sätt motsatt situation jämfört med för 60 år sedan. Då hade läroplanerna i grunden en positiv inställning till religion, men ledande politiker hade en

---

35 Statens Offentliga Utredningar 2019:64, 419

ambition att förändra den inriktningen, vilket resulterade i en hastig sekulär vändning. Idag har vi tvärtom en offentlig skola som under lång tid byggt in en negativ inställning till kristen tro och identitet, samtidigt som läroplanen gjort en pendelrörelse tillbaka från den distanserade attityden från 1960- till 1980-talet, och som sedan LPO -94 understryker att skolans värdebaserade etik faktiskt ska bygga på kristen tradition och västerländsk humanism.

6.3 Vart går vägen framåt?

Slutsatserna i den här rapporten rör elevers upplevelser av en sekulär intolerans i skolan. För att få ett ännu bredare perspektiv vore det av värde att också få del av lärares och skolledares upplevelser av situationen – både från kristna och andra. Här finns ett lämpligt uppdrag för kommande forskning.

Vår rekommendation till Skolverket och lokala huvudmän för den offentliga skolan är en uppvärdering av skolans värdegrund, med en utbildningsatsning om den svenska skolans värdemässiga bas i kristen tradition och västerländsk humanism, samt de fem grundläggande värden och de fyra fostransmål som läroplanen för grundskola och gymnasium föreskriver.

Vi ser också ett stort behov av att skydda de kristna eleverna, och lärare i skolmiljön bär en stor del av ansvaret för detta. Därför rekommenderar vi en satsning på informationsförmedling för att synliggöra och problematisera den konstaterade intoleransen gentemot kristna elever. Det är viktigt att hos lärare skapa en mer realistisk förståelse av religiösa traditioners sanningsanspråk och deras rationella legitimitet för att utmana de former av sekulär chauvinism som har rotat sig i den svenska skolan.

Hur formulerar man då bäst en önskan om fortbildningar och informationsatsningar för att synliggöra den intolerans mot kristna elever som tidigare forskning och även denna rapport kunnat konstatera? Den mest framgångsrika vägen torde vara att helt enkelt rikta den till lärare. Vi behöver förstå att en strikt neutralitet är omöjlig, och att en lärare alltid förmedlar ett budskap genom sitt urval av stoff, sina frågeställningar och så vidare. Detta är inget oöverstigligt problem, men det måste förstås och hanteras. En princip som helt uppenbart behöver tydliggöras för lärarkåren är att religiösa livsåskådningar är rationellt legitima i lika hög grad som en sekulär livssyn. Om elevers upplevelse är att en stor del av lärarkåren omfattar föreställningen om religion som den irrationella tron på en "gubbe uppe i himlen" och nyateismen som den enda legitima livsåskådningen, då har svensk skola ett mycket stort behov av ökad kunskap och tolerans.

Vi rekommenderar också att regering, riksdag och myndigheter tar till sig de förtydliganden som Arrheniusutredningen ger när det gäller konfession i den offentliga skolan, som tydliggör möjligheten till religiöst präglade inslag i utbildningen. Rektorer och lärare är fullt kompetenta att själva göra en klok avvägning av vilka inslag som passar i utbildningen utan att längre behöva känna sig hotade av alltför klåfingriga inspektioner.

Men vi ser också det sisyfosliknande arbete ovanstående punkter innebär, i en kultur och ett offentligt skolsystem som under mer än ett halvt sekel präglats så starkt av en sekulärt motiverad intolerans som helt uppenbart har satt sig hos både lärare och elever. I den bästa av världar kan alla elever få känna sig trygga i alla typer av skolor – men så är uppenbart inte fallet. För ett i verklig mening öppet samhälle, med mindre av kränkningar mot elever, är det viktigt att alternativa skolformer finns – skolor där i det här fallet kristna elever kan känna sig trygga.

Vi ser det därför som högst angeläget att bevara de konfessionella friskolorna som ett mångfaldsbefrämjande korrektiv i förhållande till den normativa sekularismen. Därför rekommenderar vi regering och riksdag att hålla fast vid nuvarande system som tillåter friskolor på konfessionell grund.

Ett sådant ställningstagande från riksdagen skulle utgöra ett skydd för de elever som utsätts för fysiskt och psykiskt lidande på grund av sin tro. Men det skulle också ta alla varningsflaggor i Arrheniusutredningen på allvar. Förbud mot en viss grupp av skolor skickar samma budskap, oavsett om ett förbud gäller befintliga skolor eller endast nyetableringar. Ett sådant beslut skulle vara i strid med såväl internationell som svensk lagstiftning och dessutom i strid med behoven hos de elever som idag utsätts för den sekulära intolerans som tidigare forskning och denna intervjuundersökning har påvisat.

7. Sammanfattning och rekommendationer

Det finns idag ett brett underlag för att kunna dra slutsatser om situationen för troende ungdomar i svensk skola. Vår forsknings-sammanställning visar att det finns flera studier från de senaste åren på området. Forskningsläget, Sveriges Kristna Råds stora enkätundersökning och intervjuerna i denna rapport ger en samstämmig och tydlig bild av läget. Rädda Barnen skriver också i sitt remissyttrande till Arrheniusutredningen: "Vid utredningens skolbesök uppger elever att de har varit med om kränkande behandling och diskriminering i sin kommunala skola och att de fått en bättre skolsituation vid byte till en skola med konfessionell inriktning. Detta är något som Rädda Barnen känner igen från våra verksamheter: barn och unga som tillhör religiösa minoriteter berättar om upplevelser av utanförskap och diskriminering i den icke-konfessionella skolan. Rädda Barnen ser därför att det är mycket angeläget att tydligare säkerställa att barn inte diskrimineras p.g.a. sin religion eller någon av de andra diskrimineringsgrunderna."³⁶

Nuvarande situation är inte acceptabel, och kan sammanfattas i följande punkter:

---

36 Rädda Barnen, *Rädda Barnens svar på remissen Nya regler för skolor med konfessionell inriktning (SOU 2019/64)*, 2020-05-08

- Elever som är öppna med sin tro upplever sig ofta utsatta av både elever och lärare. Kränkningar, som under andra diskrimineringsgrunder skulle utlöst kraftiga reaktioner från vuxenvärlden, blir normaliserade.
- Trots den svenska skolans mångfaldsideal, skräms i praktiken många troende elever till tystnad om sin tro och identitet.
- Skolan har en mycket stark, om än ofta outtalad, sekulär norm, där en ateistisk hållning betraktas som neutral och objektiv. Detta står i skarp motsats till läroplan och övriga styrdokument för svensk skola
- Trots att många troende ungdomar alltså döljer sin tro i skolan, är det ett stort antal elever i svenska skolor som blir mobbade på grund av sin tro. Sveriges Kristna Råds enkätundersökning indikerar att det gäller så många som hälften av de troende eleverna, vilket skulle innebära att tiotusentals unga är utsatta.
- I många fall bidrar tyvärr inte svensk skolmiljö till öppenhet och förståelse för olika synsätt, utan skapar och förstärker i stället fördomar.

Även om den här rapporten är den första större sammanställningen över unga troendes situation i svensk skola, så har indikationer på situationens allvar funnits länge utan att åtgärder vidtagits från ansvariga politiker.

Utbildningsminister Anna Ekström responderade starkt på Sveriges kristna råds enkätundersökning: "Jag blir både upprörd och berörd när jag ser vittnesmål om att barn behandlas illa på grund av sin kristna tro. (...) Ingen elev i Sverige ska bli ifrågasatt på grund av sin kristna tro eller religiösa övertygelse."³⁷

Nu är det upp till bevis. Det är dags att regering och riksdag handlar, och åtgärderna måste dels vara inriktade på att skapa en allmän skola där olika synsätt och livsåskådningar bemöts med respekt och där även troende har rätt till trygghet, dels att säkerställa rätten till skolor på konfessionell grund. De kristna skolorna är i många fall förebilder i hur man möter unga med olika livsåskådningar och blir därigenom idag fristäder för elever som varit utsatta på grund av sin tro.

Utifrån det som framkommer i denna rapport har vi följande rekommendationer till regering, andra beslutsfattare och myndighetspersoner:

- Ge Skolverket i uppdrag att utarbeta former för hur religionsundervisningen kan bidra till att skapa förståelse och respekt för olika religioner och livsåskådningar, i stället för att skapa och förstärka fördomar.
- Ge Skolverket i uppdrag att inom ramen för skolans värdegrundsuppdrag särskilt uppmärksamma kränkningar på grund av religion. En del i detta bör vara att medvetandegöra skolans personal angående den sekulära norm som idag präglar skolan.

---

³⁷ Ottestig, Johannes "Ministern: Oacceptabelt att elever kränks" *Dagen* 25 februari 2020; Österberg, Thomas "Kristna elever nämns inte inför ny handlingsplan" *Dagen* 27 februari 2020

- Ge Skolinspektionen i uppdrag att särskilt uppmärksamma utsattheten hos unga troende inom ramen för sina tillsyner och kvalitetsgranskningar.
- Dra tillbaka förslaget om etableringsstopp för konfessionella skolor och uppmuntra i stället tillkomsten av fler skolor på konfessionell grund.
- Ta vara på kunskapen hos konfessionella skolor om hur skolan på ett respektfullt sätt kan möta elever med olika tro och livsåskådningar.
- Betona i den kommande nationella planen för trygghet och studiero att det måste råda nolltolerans mot kränkningar utifrån tro och religiös identitet.

8. Källförteckning

Offentliga källor

FN:s konvention om barnets rättigheter

Undervisningsplan för landets folkskolor 1955, Skolöverstyrelsen

LGR62, Läroplan för grundskolan, 1962, Skolöverstyrelsen

LGR69, Läroplan för grundskolan, 1969, Skolöverstyrelsen

LGR80, Läroplan för grundskolan, 1980, Skolöverstyrelsen

LPO94, 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet

LPF94, 1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna

Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 (2019 års revision)

Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011

Proposition 2005/06:38, *Trygghet, respekt och ansvar – om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever*

Ämnesplan för Religionskunskap, Skolverket, 2011

SOU 2019:64, *Nya regler för skolor med konfessionell inriktning*

Litteratur

Lannvik Duregård, Maria, Troende kränks i klassrummet, *Tidningen Alfa* nr 2 2016

Nordström, Ruth, Rebecca Ahlstrand, Per Ewert, *Religionsförbud i skolan? En genomgång av konfessionsbegreppet i det svenska skolsystemet*, Scandinavian Human Rights Lawyers, Claphaminstitutet, rapport 3:2018

Rädda Barnen, Rädda Barnens remissvar på utredningen *Nya regler för skolor med konfessionell inriktning* (SOU 2019/64), 2020

Sveriges Kristna Råd, *Rapport: Unga troende i samhället – Varannan kristen ungdom upplever sig kränkt för sin tro*, 2020

Vikdahl, Linda, *Det kommer inte på tal – En studie om religiös och kulturell mångfald i grundskolan*, Artos & Norma bokförlag, Skellefteå 2018

Tidningar

Ottestig, Johannes "Ministern: Oacceptabelt att elever kränks" *Dagen* 25 februari 2020

Österberg, Thomas "Kristna elever nämns inte inför ny handlingsplan" *Dagen* 27 februari 2020

Källor åtkomliga via internet

Regeringens webbplats, *Anna Ekström tar emot utredning om konfessionella skolor*, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/01/anna-ekstrom-tar-emot-utredning-om-konfessionella-skolor/>, hämtad 8 januari 2020

Berglund, Jenny, *Secular normativity and the religification of Muslims in Swedish public schooling*, *Oxford Review of Education*, 43:5, 524-535, 2017, <https://doi.org/10.1080/03054985.2017.1352349>, hämtad 19 februari 2020

Berglund, Jenny, *State-Funded Faith-Based Schooling for Muslims in the North*, *Religion & Education*, 46:2, 210-233, 2019, <https://doi.org/10.1080/15507394.2019.1590943>, hämtad 19 februari 2020

Ekbom, Niklas, *Lärares och elevers upplevelser av undervisning om tro och vetenskap*, Högskolan i Gävle, 2019, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1326207/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

Holmqvist Lidh, Carina, *Representera och bli Representerad. Elever med RELIGIÖS Positionering Talar om Skolans Religionskunskapsundervisning*; Karlstads universitet: Karlstad, Sweden, 2016 <http://kau.diva-portal.org/smash/get/diva2:1038308/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

Kittelmann Flensner, Karin, *Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden*, University of Gothenburg, 2015, https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/41110/1/gupea_2077_41110_1.pdf, hämtad 19 februari 2020

Kittelmann Flensner, Karin, *Secularized and Multi-Religious Classroom Practice-Discourses and Interactions*, Department of Social and Behavioural Studies, University West, Trollhättan, 2018, <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1286094/FULLTEXT01.pdf>, hämtad 19 februari 2020

Mogren, Mikael, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10156364087680286&set=a.10153125703310286&type=3&theater>, publicerad 16 november 2019, hämtad 10 december 2019

Mohme, Gunnel, *Somali-Swedish Girls – The Construction of Childhood within Local and Transnational Spaces*. Stockholm University, 2016, <https://www.skolporten.se/forskning/avhandling/somali-swedish-girls-construction-childhood-within-local-transnational-spaces/>, hämtad 19 februari 2020

Ottestig, Johannes, "Maja trakasserades i skolan för sin tro under fem års tid", *Dagen*, <https://www.dagen.se/nyheter/maja-trakasserades-i-skolan-for-sin->

tro-under-fem-ars-tid-1.1628282? publicerad 5 december 2019, hämtad 19 februari 2020

Schihalejev, Olga, Arniika Kuusisto, Linda Vikdahl & Arto Kallioniemi: *Religion and children's perceptions of bullying in multicultural schools in Estonia, Finland and Sweden*, Journal of Beliefs & Values, 2019, <https://doi.org/10.1080/13617672.2019.1686732>, hämtad 19 februari 2020

Intervjuer

Med 20 ungdomar mellan 14 och 29 år, genomförda januari-mars 2020